

Блок 1. Історичні умови формування української державності

Урок 2. Київська Русь: утворення держави, політичний розвиток, християнізація та культура

Історія України • ПМ • I курс • 1 година

Головна думка

Київська Русь стала першою великою середньовічною державою східних слов'ян на українських землях. Вона об'єднала племінні союзи навколо Києва, контролювала торговельні шляхи, запровадила християнство і створила традицію князівської влади, права та писемної культури.

На уроці потрібно зрозуміти	Після уроку студент/студентка зможе
передумови виникнення держави навколо Києва; правління перших князів і розширення території; реформи Володимира Великого та хрещення Русі; розквіт за Ярослава Мудрого.	пояснювати ключові поняття; називати основні дати; аналізувати причини й наслідки; робити короткий історичний висновок.

Дата	Що запам'ятати
882	утвердження Олега в Києві, традиційний початок Київської держави.
945	повстання деревлян і загибель Ігоря.
988	хрещення Русі Володимиром Великим.

Матеріал подано як готовий конспект-презентацію: його можна показувати на екрані або роздати студентам для самостійного опрацювання.

1. Карта уроку: логіка вивчення теми

Крок	Питання уроку	Що потрібно запам'ятати
1	Передумови виникнення держави навколо києва	причини → перебіг → наслідки → значення
2	Правління перших князів і розширення території	причини → перебіг → наслідки → значення
3	Реформи володимира великого та хрещення русі	причини → перебіг → наслідки → значення
4	Розквіт за ярослава мудрого	причини → перебіг → наслідки → значення
5	Культура, право і значення київської русі	причини → перебіг → наслідки → значення

Проблемне питання

Яке значення мала тема «Київська Русь: утворення держави, політичний розвиток, християнізація та культура» для розвитку українського суспільства, державності або національної ідеї?

Поняття	Навіщо потрібне на уроці
Князь	допомагає точно пояснити явище: правитель держави або уділу, який спирався на дружину і систему данини.
Дружина	допомагає точно пояснити явище: військово-службове оточення князя.
Полюддя	допомагає точно пояснити явище: об'їзд князем підвладних земель для збору данини.

2. Історичний контекст

Слов'янські племена жили громадами, займалися землеробством, ремеслом, торгівлею і поступово переходили до складнішої політичної організації.

Київ мав вигідне розташування на Дніпрі, що поєднував північ і південь шляхом «із варягів у греки». Це робило місто торговельним, військовим і політичним центром.

Держава виникала не одномоментно: влада князя посилювалася через збір данини, дружину, контроль міст і дипломатичні зв'язки.

Історичний фактор	Що він змінює	На що звернути увагу
Передумови виникнення держави навколо киева	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Правління перших князів і розширення території	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Реформи володимира великого та хрещення русі	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися
Розквіт за ярослава мудрого	впливає на владу, суспільство, культуру або економіку	які групи виграли, які втратили, які наслідки залишилися

Алгоритм аналізу

1) Назвіть явище. 2) Вкажіть час і місце. 3) Поясніть причини. 4) Назвіть учасників. 5) Сформулюйте наслідки для українського суспільства.

3. Основний зміст теми

Пункт	Пояснення
Утворення держави	Київ став центром об'єднання полян, деревлян, сіверян, уличів, тиверців та інших племінних союзів.
Олег, Ігор, Ольга, Святослав	Князі зміцнювали владу, воювали, укладали договори з Візантією, упорядковували данину.
Володимир Великий	Зміцнив державу, карбував монети, запровадив християнство як державну релігію.
Ярослав Мудрий	Розвивав право, дипломатію, освіту, будівництво, підтримував церковну організацію.
Руська правда	Збірник норм права, що регулював покарання, майнові відносини, статус різних груп населення.

Проміжний висновок

Історичні події не існують окремо: економіка, влада, культура, війни, соціальні групи й міжнародна ситуація взаємно впливають одна на одну.

Типова помилка

Не зводьте відповідь до переліку дат. Історія вимагає пояснення: чому подія стала можливою, які сили діяли, кого вона посилила або послабила.

4. Причини, перебіг і наслідки

Причина / умова	Як проявлялася	Наслідок
Передумови виникнення держави навколо киева	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Правління перших князів і розширення території	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Реформи володимира великого та хрещення русі	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Розквіт за ярослава мудрого	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність
Культура, право і значення київської русі	створювала нові можливості або конфлікти для українців	впливала на політичний розвиток, культуру, права або державність

Запам'ятай формулу відповіді

Повна відповідь з історії має містити не тільки “що сталося”, а й “чому сталося”, “хто брав участь”, “чим завершилося” і “чому це важливо”.

Причини	Подія	Наслідки
передумови, суперечності, інтереси груп	конкретні рішення, війни, реформи або організації	зміни у владі, правах, культурі, території, суспільстві

5. Діячі, організації та суспільні сили

Хто / що	Роль у темі
Олег	об'єднав Київ і Новгород, утвердив Київ як центр держави.
Ольга	провела податкову реформу: уроки і погости.

Хто / що	Роль у темі
Святослав	воїн-князь, розширював вплив Русі у Східній Європі.
Володимир Великий	хрестив Русь у 988 р.
Ярослав Мудрий	час розквіту Київської Русі, Софія Київська, «Руська правда».

Методична підказка

Коли називаєте історичну особу або організацію, одразу пояснюйте її дію: створив, очолив, підтримав, заборонив, реформував, проголосив, придушив.

Питання до діяча/організації	Відповідь має містити
Яку мету мав?	політичну, соціальну, культурну або військову мету
Якими методами діяв?	реформи, війна, дипломатія, пропаганда, самоорганізація
Який наслідок?	що змінилося після його/її діяльності

6. Основні поняття

Поняття	Коротке визначення
Князь	правитель держави або уділу, який спирався на дружину і систему данини.
Дружина	військово-службове оточення князя.
Полюддя	об'їзд князем підвладних земель для збору данини.
Християнізація	процес поширення християнської віри та церковної організації.
Руська правда	збірник правових норм Київської Русі.

Поняття	Як використати у відповіді
Князь	Скажіть: «Князь - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Дружина	Скажіть: «Дружина - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Поняття	Як використати у відповіді
Полюддя	Скажіть: «Полюддя - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.
Християнізація	Скажіть: «Християнізація - це ...», а потім наведіть приклад із теми уроку.

Як відповідати

Визначення потрібно не зазубрювати механічно, а пояснювати своїми словами і наводити історичний приклад із теми.

7. Основні дати

Дата / період	Подія / значення
882	утвердження Олега в Києві, традиційний початок Київської держави.
945	повстання деревлян і загибель Ігоря.
988	хрещення Русі Володимиром Великим.
1019-1054	правління Ярослава Мудрого.
1037	спорудження Софійського собору в Києві.

Хронологічна стрічка

882 → 945 → 988 → 1019-1054 → 1037

Як вчити дати

Дати варто групувати за логікою: передумови → ключова подія → наслідки. Тоді вони не перетворюються на випадковий список.

8. Схема для розуміння

Що відбувається	Механізм	Результат
Племінні союзи	потреба в захисті й торгівлі	князівська влада
Київ	контроль Дніпровського шляху	центр держави

Що відбувається	Механізм	Результат
Християнство	єдина ідеологія, писемність, зв'язки з Європою	зміцнення Русі

Схему можна використати як план усної відповіді або як основу для короткого письмового конспекту.

Завдання	Як виконати
Перетворіть схему на текст	кожен рядок схеми запишіть як окреме речення з причинно-наслідковим зв'язком.
Додайте факт	до кожного рядка підберіть дату, особу або приклад із теми.

9. Підсумок уроку

Теза	Пояснення
1. Київська Русь створила перший досвід великої державності на українських землях.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
2. Християнізація відкрила шлях до писемності, освіти, архітектури і культурних контактів із Європою.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.
3. Право, князівська влада та міські центри стали важливою спадщиною для наступних державних традицій.	Це положення треба вміти підтвердити фактом, датою або прикладом із уроку.

Відповідь на проблемне питання

Тема «Київська Русь: утворення держави, політичний розвиток, християнізація та культура» показує, що українська історія розвивалася через поєднання внутрішніх процесів і зовнішніх викликів. Її значення потрібно оцінювати за впливом на права людей, культуру, державність і національну ідентичність.

Для усної відповіді

Починайте з короткої тези, далі наведіть 2-3 факти, одну дату і завершіть власним історичним висновком.

10. Перевір себе

Рівень	Завдання
Базовий	Дайте визначення 3-4 основних понять уроку. Назвіть 3 ключові дати.
Середній	Складіть хронологічний ланцюжок подій і поясніть, чому вони пов'язані.
Достатній	Порівняйте дві сили, організації або явища з теми за критеріями: мета, методи, наслідки.
Високий	Дайте аргументовану відповідь на проблемне питання уроку. Використайте щонайменше два факти і одну дату.

Міні-тест	Варіанти відповіді
1. Найважливіше в темі - це...	А лише дата; Б причина, перебіг і наслідки; В тільки прізвища; Г випадковий факт.
2. Повна історична відповідь має містити...	А поняття, дату, приклад і висновок; Б тільки емоцію; В лише цитату; Г тільки переказ назви.
3. Історичне значення події - це...	А її вплив на подальший розвиток; Б місце на сторінці; В складність назви; Г кількість учасників.

Відповіді

1 - Б; 2 - А; 3 - А.